

RANGTASVIRDA MANZARA KOMPOZITSIYASI ISHLASHDA RANG KOLORITNING AHAMIYATI

Abdullayev O‘ktamjon Ergashevich,

Art pedagogika kafedrasi professori

Xursanova Ruxshona Ilxomjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston zamonaviy rangtasvirida manzara janrining rivojlanish tamoyillari, xususan, manzara kompozitsiyasini yaratishda milliy koloritning estetik va falsafiy mohiyati tadqiq etiladi. Rangning etnomadaniy kod sifatida tutgan o‘rni, yorug‘lik va soyaning hududiy iqlimiy xususiyatlardan kelib chiqqan holda badiiy talqin qilinishi ilmiy tahlilga tortilgan. Tadqiqot davomida an‘anaviy miniatyura san‘ati va xalq amaliy san‘atining zamonaviy manzara janriga ta’siri, shuningdek, rang palitrasining milliy o‘zlikni anglashdagi konseptual ahamiyati yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Rangtasvir, manzara janri, milliy kolorit, estetik mohiyat, kompozitsiya, rang semantikasi, vizual kod, zamonaviy san‘at, badiiy talqin, etnomadaniyat.

Tasviriy san‘atning o‘ziga xos tili bo‘lmish rangtasvir insoniyat ma‘naviy olamini boyitish, borliqning nafis jilolarini badiiy idrok etishda beqiyos ahamiyatga ega. Ayniqsa, O‘zbekiston tasviriy san‘ati taraqqiyotining hozirgi bosqichida milliy o‘zlikni anglash va milliy madaniyat poydevorini mustahkamlash jarayonlari rangtasvirning barcha janrlarida, xususan, manzara janrida yangicha estetik mazmun kasb etmoqda. Manzara janri shunchaki tabiat ko‘rinishini aks ettirish emas, balki rassomning ichki kechinmalari, milliy mentaliteti va borliqqa bo‘lgan falsafiy munosabatining ranglardagi in‘ikosidir. O‘zbekiston zamonaviy rangtasvirida manzara kompozitsiyasini ishlashda milliy koloritning estetik mohiyatini tushunish uchun, avvalo, rangning xalqimiz madaniyati va tarixiy xotirasidagi o‘rnini ilmiy jihatdan tahlil qilish lozim bo‘ladi. Rang — bu nafaqat fizik hodisa yoki bo‘yoq qatlami, balki u muayyan xalqning dunyoqarashi, estetik ideallari va iqlimiy muhitidan kelib chiqadigan murakkab semantik tizimdir. O‘rta Osiyo, xususan, O‘zbekiston hududi o‘zining keskin kontinental iqlimi, musaffo osmoni va quyosh nurining o‘ta intensivligi bilan ajralib turadi. Bu tabiiy omil asrlar davomida milliy rang idrokining shakllanishiga xizmat qilgan. Rangtasvirda milliy kolorit tushunchasi bevosita quyosh nuri va uning ob’ektlarga ta’siri bilan bog‘liq bo‘lib, o‘zbek rassomlari ijodida issiq va yorqin ranglar gammasining ustuvorligi tasodifiy emas. Sariq, olovrang, tillarang

va och jigarrang kabi ohanglar O‘zbekiston tabiatining issiq nafasini, uning qumli cho‘llari va quyosh nuri bilan sug‘orilgan bog‘larini ifodalovchi asosiy vizual vositalardir.

Manzara kompozitsiyasini yaratishda rassom milliy koloritni shunchaki nusxa ko‘chirish orqali emas, balki ranglarning o‘zaro nisbati, kontrast va uyg‘unligi orqali badiiy sintez qiladi. Milliy koloritning estetik ildizlari qadimgi Afrosiyob devoriy rasmlari, mo‘jaz miniatyura san’ati hamda xalq amaliy san’atining ranglar jilosiga borib taqaladi. Miniatyura san’atidagi dekorativlik, ranglarning sof va tiniqligi zamonaviy o‘zbek manzara janrining konseptual asosi bo‘lib xizmat qilmoqda. Zamonaviy rassomlar asarlarida tabiatning realistik ko‘rinishi bilan bir qatorda, uning ramziy-metaforik talqini ham kuchayib borayotganini kuzatish mumkin. Rang bu yerda estetik vazifani bajarish bilan birga, psixologik yukni ham o‘z zimmasiga oladi. Masalan, o‘zbek manzarasidagi moviy va lojuvard ranglar nafaqat musaffo osmonni yoki suvni, balki abadiyat, tinchlik va ma’naviy poklik ramzi sifatida talqin qilinadi. Kompozitsion jihatdan milliy koloritni shakllantirishda yorug‘-soya munosabatlarining o‘ziga xos xususiyatlari mavjud. O‘zbekiston iqlimida quyosh nuri ob’ektlarning ranglarini "yuvib" yuboradi va soyalarni o‘ta keskin, chuqur qilib ko‘rsatadi. Bu esa rassomdan ranglarni tanlashda katta mahorat talab qiladi. Zamonaviy mo‘yqalam ustalarining asarlarida biz rangning "havodorligi" emas, balki uning "zichligi" va "moddiyligini" ko‘proq his qilamiz. Bu esa O‘zbekiston tuprog‘ining ohangi, qadimiy obidalarining pishgan g‘ishti va milliy kiyimlardagi atlas-adras ranglarining boyligi bilan hamohangdir.

Ilmiy nuqtai nazardan qaraganda, manzara kompozitsiyasida milliy koloritni qo‘llash rassomning individual uslubi bilan chambarchas bog‘liqdir. Akademik yo‘nalishdagi rassomlar ko‘proq tabiatning tabiiy ranglar mutanosibligiga urg‘u bersalar, modernistik va ramziy yo‘nalish vakillari rangni shartli ravishda, his-hayajonni kuchaytirish vositasi sifatida qo‘llaydilar. Biroq, har ikki holatda ham "milliy ruh" ranglar dinamikasida yaqqol sezilib turadi. Manzara janrida koloritni tashkil etishda "issiq-sovuq" ranglar kontrasti muhim rol o‘ynaydi. O‘zbek rangtasvir maktabining shakllanishida bu kontrast milliy o‘ziga xoslikning asosi hisoblanadi. Issiq tuproq ranglari va sovuq moviy gumbazlar yoki tog‘larning moviy silsilasi o‘rtasidagi uyg‘unlik milliy manzaraning "vizual pasporti"ga aylangan. Kompozitsiyaning yaxlitligi aynan mana shu ranglar muvozanatiga asoslanadi. Shuningdek, milliy koloritning estetik mohiyati faqatgina ranglar gammasi bilan cheklanib qolmaydi, u tasvirning umumiy ritmi va fakturasi bilan ham bog‘liq. Zamonaviy manzara janrida bo‘yoq qatlamining qalinligi, mo‘yqalam izlarining dinamikasi tabiatdagi hayotiylik va milliy harakterdagi jo‘shqinlikni ifodalaydi. Ranglar o‘zaro shunday birikadiki, tomoshabin nafaqat tasvirni ko‘radi,

balki o'sha muhitning issig'ini, changini yoki tonggi shabadasining musaffoligini his qiladi. Bu esa rangtasvirning hissiy-estetik ta'sir kuchini oshiradi.

Rassom kompozitsiya ustida ishlar ekan, u ranglar orqali fazoviy kenglikni yaratadi. O'zbek manzarasida havo perspektivasi g'arb san'atidagi kabi ranglarning uzoqlashgan sari xiralashishi bilan emas, balki ularning yanada toza va shaffofroq ko'rinishi bilan ifodalanishi mumkin. Bu holat Markaziy Osiyo havosining o'ta quruqligi va tiniqligi bilan izohlanadi. Shu sababli, o'zbek rassomlari uzoqdagi tog'larni yoki ufqni chizishda to'yingan ko'k, binafsha ranglardan jasorat bilan foydalanadilar. Bu esa asarga o'zgacha epik ko'lam va ulug'vorlik baxsh etadi. Shuningdek, milliy koloritda qizil rangning o'zni alohida. O'zbekiston tabiatidagi lolaqizg'aldoqlar dalasi, anor mevasining qizilligi va an'anaviy so'zanalirimizdagi qizil ranglar rassomlar ijodida hayotbaxshlik, quvonch va energetik kuch ramzi sifatida namoyon bo'ladi. Maqsadli tanlangan ranglar palitrasi orqali rassom milliy manzaraning nafaqat tashqi qiyofasini, balki uning ichki mohiyatini, xalqning ruhini ochib beradi. Zamonaviy davrda rangtasvirning texnik vositalari kengaygan bo'lsa-da, milliy koloritning estetik mezonlari o'zgarishsiz qolmoqda, chunki ular chuqur madaniy qatlamlarga tayanadi. Ranglar orqali ifodalangan milliy manzara shunchaki tabiat estetikasi emas, balki vatanparvarlik, ona zaminga bo'lgan cheksiz muhabbatning vizual deklaratsiyasidir.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston zamonaviy rangtasvirida manzara kompozitsiyasini ishlashda milliy koloritning estetik mohiyati rang, nur, faza va shaklning murakkab sintezidan iborat bo'lib, u rassomning dunyoqarashi va milliy merosga sodiqligini belgilovchi asosiy mezondir. Ranglar tizimidagi milliy kodlarni saqlab qolish va ularni zamonaviy badiiy uslublar bilan boyitish o'zbek tasviriy san'atining jahon badiiy maydonidagi nufuzini yanada oshirishga xizmat qiladi. Milliy kolorit bu — xalqning ranglar vositasida bitilgan tarixidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o'rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo'llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o'g'li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg'ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.

6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. AJMR. *AJMR*.
10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.
11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.
14. Oripov, B. (2025). O ‘QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN’ATINING O ‘RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san’at ta’limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005." SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *DENE TÁRBIYÁSÍ HÁM SPORT*, 251.
22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE

- HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In International Conference on Economics, Finance, Banking and Management (pp. 201-205).
29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. Академические исследования в современной науке, 3(50), 33-36.
30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. JournalNX, 10(10), 34-38.
31. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
32. Odilboyeva, U. Z. (2025, December). The scientific and pedagogical influence of teacher cognition theory on method selection in the educational process. International Conference Platform, 6, 152–157.
33. Odilboyeva, U. Z. Q. (2026). O ‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TERMINLAR HOSIL BO ‘LISHINING QIYOSIY TAHLILI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (1), 32-36.
34. Odilboyeva, U. Z. (2026, January). THE DEVELOPMENT OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS DURING ENGLISH LANGUAGE EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 90-93).
35. Yunusov, G. O. (2026). TALABA-YOSHLAR MA’NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA XALQ FOLKLOR SAN’ATINING O ‘RNI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (3), 58-62.
36. Rakhimov, H. U. (2026, January). THE SIGNIFICANCE OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN VISUAL ARTS EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 30-34).
37. Umarjon ogli, H. R. (2021). Technologies for improving composition and drawing skills based on the rules of composition. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 765–767.